

INICIATIVA DELOS

Silene

ELS SANTUARIS EN ESPAIS NATURALS PROTEGITS REFLEXIONS I PERSPECTIVES

XXVIII TROBADA DE RECTORS DE SANTUARIS DE CATALUNYA I BALEARS
Santuari de Nostra Senyora de Núria, 14 de març de 2007

Molts dels santuaris de Catalunya i Balears es troben en indrets molt bells, de gran valor natural, que han estat declarats espais naturals protegits durant els darrers decennis. Aquestes declaracions pretenen salvaguardar els valors del patrimoni natural d'aquests espais, però són poques les ocasions en què prenen en consideració el patrimoni cultural intangible, més enllà dels aspectes arqueològics, o espiritual que acullen des de fa segles. Això s'explica perquè en general els responsables dels espais naturals protegits apliquen exclusivament una aproximació científica -positivista i materialista- que no permet integrar els valors espirituals i religiosos en els plans i objectius de treball per aquests espais, encara que personalment pugin ésser-hi receptius.

Aquest estat de coses, generalitzat, tanmateix, en molts de països occidentals, ha començat a canviar des de 2003. Fou llavors que les organitzacions internacionals més influents en matèria de conservació de la natura (UICN) i de la cultura (UNESCO) van prendre determinis de molta entitat en relació amb els valors intangibles (espirituals i culturals) i, per via de conseqüència, amb les organitzacions religioses que els vetllen, més enllà del respecte i del reconeixement, apel·lant la necessitat de teixir, entre uns i altres, sòlides aliances.

Dins de la Comissió Mundial d'Àrees Protegides de la UICN es va crear un grup de treball sobre valors culturals i espirituals. Al seu sí, fa tres anys va sorgir la Iniciativa Delos, que desplega les seves tasques en els països tecnològicament desenvolupats com el nostre, i que va celebrar el seu primer seminari internacional al monestir de Montserrat, el passat mes de novembre de 2006.

El propòsit de la Iniciativa Delos és fomentar el reconeixement i la cooperació entre els responsables de vetllar pel patrimoni natural, i els responsables del patrimoni cultural i l'espiritual dels espais naturals protegits. Perquè encara que els punts de vista i el llenguatge difereixin, els objectius que compartim són molts i molt importants. Creiem que només integrant la conservació de la natura amb els valors més profunds es podran promoure i consolidar els canvis d'actitud necessaris per fer front als greus reptes que la crisi ambiental global posa a la nostra societat.

A escala espanyola, els valors culturals i espirituals de les àrees protegides van ser debatuts, per primera vegada, en els congressos de 2005 i 2006 de la Federació Europarc-Espanya, entitat que aplega pràcticament tots els responsables de les administracions públiques responsables de la protecció d'espais naturals. En ambdós congressos es van aprovar recomanacions que insten als responsables dels espais naturals protegits a tenir en compte i integrar plenament els valors espirituals i culturals intangibles.

Aquests valors intangibles, d'altra banda, són més freqüents del que es tendeix a pensar. A Catalunya, dels 145 espais naturals protegits que es van crear aplicant criteris de les ciències de la natura, resulta que més d'un terç acullen manifestacions religioses en l'actualitat, sobretot santuaris marians; des del cas emblemàtic i multitudinari del santuari de Montserrat (dins d'una reserva natural), fins als modestos santuaris de muntanya, com el de Santa Maria de Cabrera (a l'espai d'interès natural del Collasacabra) que acullen un aplec anyal. I de les Illes se'n podria dir quelcom semblant, començant pels casos igualment emblemàtics del santuari de la Verge de Lluç, al cor de l'espai protegit de la Serra de Tramuntana, a Mallorca; o de la Verge del Toro, al puig culminant de Menorca, que també és un espai protegit.

Per promoure la cooperació entre els responsables del santuaris i dels espais naturals protegits on estan implantats cal obrir un diàleg sincer, que permeti trobar els àmbits d'entesa. I aquest diàleg és un repte per totes dues bandes.

Per la banda dels professionals de la conservació de la natura, hem d'assumir que els valors del patrimoni natural no són únics, ni potser els més importants per a molta de la gent que s'acosta als santuaris, que tenen una escala de valors que dona primacia a la dimensió espiritual i a d'altres valors intangibles. Aquest fet comporta acceptar que hi ha uns interlocutors clau, que són els responsables d'aquest patrimoni immaterial, els custodis dels santuaris i les organitzacions que els donen suport, amb els quals cal esforçar-se per identificar aspectes d'interès comú i desenvolupar una gestió que hi sigui en consonància. Un exemple seria regular l'ús públic de l'espai natural de manera que doni prioritat a l'ús religiós del santuari, del seu entorn i, si s'escau, dels camins de romiatge, garantint les condicions de silenci, netedat i respecte, bàsiques per poder tenir un contacte contemplatiu amb la natura.

Per la banda dels santuaris l'aproximació sembla que demanaria, principalment, un testimoniatge de coherència. D'una banda, promoure la incorporació gradual del que ara se'n diu "criteris de sostenibilitat" en tots els seus edificis i instal·lacions (reduir el consum d'energies fòssils i promoure les energies renovables, reduir el consum d'aigua i fomentar la recollida d'aigua de pluja, reduir l'ús de productes ambientalment perillosos, etc.), i també comprometre's a emprar criteris ambientals i ètics en totes les adquisicions de materials i equipaments que s'hi duguin a terme, i maldar perquè tots els nous equipaments que s'hi facin siguin exemplars en aquests sentits. I sobretot, explicar bé les implicacions morals i ètiques vinculades a aquestes decisions.

En els santuaris, el que podríem dir-ne sensibilització ambiental dels pelegrins no pot quedar limitada a un discurs ecologista d'ètica secular, sinó que hauria de connectar amb uns valors més profunds, vinculats a una pastoral de la Creació, on les virtuts cardinals tinguessin un paper destacat.

Josep Maria Mallarach i Carrera i Jordi Falgarona i Bosch

Silene és una associació sense ànim de lucre dedicada a l'estudi, la divulgació i la promoció del patrimoni cultural intangible i espiritual, especialment respecte la conservació de la natura. Està preparant un centre de recursos sobre aquest tema a la seva web.

Av. Colòmbia 7, 5C, 17800 Olot.
e-mail: mallarach@silene.es